

TRANSWORK

Transformacija rada
u posttranzicijskoj Hrvatskoj

Bilten IV

Istraživači:

Dr. sc. Petar Bagarić (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Ozren Biti (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Joško Čaleta (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Orlanda Obad (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Sanja Potkonjak (Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Romana Pozniak, mag. ethno. et anthrop. (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Ines Prica (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Tea Škokić (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Dr. sc. Mislav Žitko (Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Voditeljica:

Dr. sc. Reana Senjković (Institut za etnologiju i folkloristiku)

Bilten uredili:

Petar Bagarić i Ines Prica

Četiri godine TRANSWORKA: promjene dominantnih narativa o radnoekonomskim odnosima i životnoj svakodnevici

Istraživanje na projektu usmjereno je stjecanju komparativnog uvida u radnu i životnu svakodnevnicu stanovnika različitih dijelova Hrvatske pa su terenska istraživanja u prve tri godine provedena na sljedećim lokacijama: Zagreb, Zadar, Preko (otok Ugljan), Vinkovci, Šibenik, Vodice, Trogir, Slavonski Brod, Sisak, Sinj, Rijeka, Pula, Otočac, Imotski, Ilok, Dubrovnik, Čakovec, Brinje, Baranjsko Petrovo Selo. Osim razmatranja regionalnih razlika, posebna se pažnja posvetila različitim životnim i radnim iskustvima s obzirom na generacijske, rodne i klasne specifičnosti intervjuiranih sugovornika. Terenski su nas izvidi prve godine istraživanja doveli do zaključka da su iskustva rada i života u Hrvatskoj organizirani oko nekoliko temeljnih parametara koji mahom još uvijek počivaju na iskustvu devedesetih, dakle okolnostima uvođenja neoliberalnog potrošačkog društva koje je koincidiralo s ratom za neovisnost (TRANSWORK Bilten I 2018: 2–3).¹

Te parametre detektirali smo u oblikovanju sljedećih narativa:

- *postindustrijski narativ* konstruira se oko pojmova sigurnosti, napretka, solidarnosti ali i ženske emancipacije, a uglavnom se izražava kroz sjećanje na razdoblje isprepletenosti rada i života stanovništva koje je, među ostalim, odredila prisutnost proizvodnih giganata na određenoj lokaciji;
- *nacionalni narativ* iskustvo promjene nastoji artikulirati kroz prizmu stvaranja nacionalne države;
- *narativ o spasonosnosti turizma* uklapa se dominantni proces tercijarizacije gospodarskih djelatnosti te se nameće i

---

¹ http://www.transwork.eu/arhiva/bilten_1.pdf

---

na individualnoj i na kolektivnoj razini kao primarni odgovor na pitanje poboljšanja ekonomske situacije;

- *narativ o izostanku motivacije za rad* vodi se realitetom brojnih primjera potplaćenosti, neisplate plaća, nesigurnosti radnih mjesta, što pospješuje žudnju za zaštitom države i oslanjanje na socijalnu pomoć, ali mu s druge strane stoji kontranarativ o uspjehu samozaposlenih pojedinaca, poduzetničkih inicijativa koje otvaraju radna mjesta itd;
- *narativ o potrošnji kao indikatoru kvalitete života* usmjeren je na participaciju u potrošnji kao načinu samorealizacije u slobodnom vremenu i kao oplemenjivanju materijalnih aspekata svakodnevnog života.

Istraživanja u sljedeće dvije godine su nastavila slijediti tragove utvrđenih narativa i njihove varijacije ovisno o različitim kontekstima u kojima žive i djeluju ispitanici. U počecima istraživanja ti su narativi djelovali dovoljno pouzdano i koherentno da bi se na temelju njih mogli koncipirati dalekosežniji teorijski zaključci o dominantnim načinima na koje građani Hrvatske doživljavaju svoju životnu i radnu stvarnost. No svaki je od njih naišao na izazov nekog pozadinskog procesa koji isprva nije djelovao kao određujući, ali se ispostavilo da je u stanju dovesti ga u pitanje.

Može se tako reći da je postindustrijski narativ zapečaćen dramom u pulskom brodogradilištu Uljanik, kada je propadanje jednog od zadnjih funkcionalnih industrijskih giganata 2019. godine okončano stečajem i otkazima za preko 1000 radnika. No Uljanik je tek jedan od primjera koji ukazuju na brze i silovite transformacije koje svijet rada prolazi posljednjih godina u Hrvatskoj.

Upravo je, naime, jedna od temeljnih značajki ovog projekta da se istraživanje odvijalo u periodu brzih i korjenitih promjena u hrvatskom društvu. Započeta 2017. godine, tri godine nakon što je usvojen zadnji važeći zakon o radu s ciljem usklađiva-

nja s direktivama EU, istraživanja su se suočila s posljedicama uvođenja fleksigurnosti kao temeljnog modela unutar kojeg je definiran odnos radnika i poslodavca.² Također, proces pristupanja Europskoj uniji koji je završen 2013. godine omogućio je val iseljavanja u sklopu kojeg je do 2019. godine Hrvatsku napustilo između 200 000 i 250 000 stanovnika (Troskot et al. 2019: 884).

U isti period pada i početak europske migracijske krize. Kroz Hrvatsku je 2015. godine prošlo oko 600 000 migranata iz Azije i Afrike pa su slijedom toga u Hrvatskoj u narednim godinama izgrađeni i novi prihvatni centri. Zahvaljujući migrantskoj krizi i politikama Europske unije naponi oko poboljšanja "sigurnosti granica" postaju jednim od istaknutijih ciljeva aktualne hrvatske vlade. Kriza je, isto tako, omogućila brži razvoj "humanitarnog biznisa" (Pozniak 2021).

I dok su navedeni događaji usložnjavali okolnosti struktuiranja radnih odnosa te eventualno oduzimali snagu nekom od navedenih dominantnih narativa, u 2020. godini dogodila se kriza koja je temeljito zatresla cijelu sferu života i rada. Riječ je dakako o pandemiji koja je epidemiološkim mjerama donesenim u svrhu suzbijanja zaraze potpuno promijenila sferu egzistencijalnih i radnih mogućnosti, nadanja i očekivanja. Jedan od glavnih narativa nade u Hrvatskoj – narativ o turizmu i mogućnostima bavljenja uslužnim djelatnostima, gotovo je u potpunosti onemogućen. Optimizmu vezanom uz turizam dotadašnja statistika je išla na ruku. Broj noćenja u Hrvatskoj je od 1995. godine u kontinuiranom porastu (Rašić Bakarić 2016:4) da bi 2019. godine iznosio 108,6 milijuna.³ U samom Dubrovniku je od toga ostvareno 4,3 milijuna. Iste godine u tom je gradu u organizaciji projekta TRANSWORK

² <https://faktograf.hr/2019/03/07/maras-2019-protiv-marasa-2014-sdp-u-se-vise-ne-svida-njihov-zakon-o-radu/>

³ <https://mint.gov.hr/vijesti/u-2019-godini-21-milijun-turista-5-posto-vise-nego-u-2018-nocenja-2-4-posto-vise/20762>

održana konferencija "Transformacija (G)rada: kritički pristupi turizmu i razvoj Dubrovnika" na kojoj su između ostalog istaknute i opasnosti isključive ovisnosti o turizmu. U 2020. godini, prvoj godini pandemije bolesti COVID-19, turistički promet u Dubrovniku je pak dostigao tek 30% prometa iz 2019. godine. U gradu ovisnom o turizmu to je dovelo do lančane reakcije pa je u travnju 2020. godine objavljeno 71% manje natječaja za posao nego u istom mjesecu godinu prije.⁴

I Zagreb je posljednjih godina bilježio svojevrsan turistički bum što je potaklo mnoge da se okrenu iznajmljivanju apartmana kao dodatnom ili glavnom izvoru prihoda, pa je tako 2019. u gradu zabilježeno preko 2 milijuna noćenja. Zagreb, kao i mnogi drugi postindustrijski gradovi, priklonio se turizmu kao temeljnoj strategiji revitalizacije grada i mobilizacije stanovnika u smjeru turizma (Škokić i Biti 2021). No, već će sljedeće godine tržište kratkoročnog privatnog najma u Zagrebu krahirati zbog pandemije ali i zbog razornog potresa koji je pogodio grad u ožujku 2020. Iako su intervjuirani iznajmljivači izražavali optimizam u vezi budućnosti kratkoročnog najma u Zagrebu, pola njih je svejedno odlučilo odustati od djelatnosti kratkoročnog iznajmljivanja (ibid.).

Tako smo se na kraju projekta TRANSWORK zatekli u društvu u kojem je broj nezaposlenih za godinu dana porastao 18%.⁵ Rad od kuće je postao novi standard ali i oznaka novih privilegiranih koji su zaposleni u zanimanjima za koja nije nužan dolazak na radno mjesto. Okolnosti su utjecale i na sam rad projekta budući da su malobrojne tribine, konferencije i predavanja na kojima su sudjelovali suradnici projekta održani prvenstveno putem weba. Malobrojna terenska istraživanja

---

⁴ <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/vijesti/turizam-i-gos-podarstvo/kako-smo-prezivjeli-prvu-godinu-korone-kao-da-smo-u-ratu-za-oporavak-ce-nam-trebati-punih-pet-godina-1087061>

⁵ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/nezaposlenost-porasla-182-posto-u-odnosu-na-lani/2253624.aspx>

koja su se zbog istih razloga mogla provesti u posljednjoj projektnoj godini rađena su kao dopuna i provjera već obavljenih, te kao ustanovljavanje efekata pandemijske krize na istraživane probleme i populaciju (Tea Škokić i Ozren Biti). Izuzetak su terenski izvidi u Sisku prije i poslije potresa koji je pogodio taj grad u prosincu 2020. (Sanja Potkonjak i Tea Škokić) te istraživanja humanitarnog sektora u Zagrebu (Romana Pozniak). Uz terenska istraživanja provedena su i istraživanja o utjecaju pandemijske krize na dominantne narative o radu u medijima (Ines Prica) te o valjanosti iskaza o radu u razdoblju koje je u Zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama i kod nas obilježio zamah industrijske proizvodnje (Reana Senjković; u Hrvatskoj su analizirane iskaze prikupili suradnici projekta TRANSWORK u prve tri godine rada).

Pored toga, većina je projektnih aktivnosti u posljednjoj projektnoj godini bila usmjerena na razradu teza i pisanje tekstova za zbornik radova sa skupa TRANSFORMATION OF WORK: NARRATIVES, PRACTICES, REGIMES održanog 27. i 28. veljače 2020. u Institutu za etnologiju i folkloristiku.

Literatura

- Bagarić, Petar, Ozren Biti i Reana Senjković. 2018. "Uvod". U *Bilten 1*. Petar Bagarić, Ozren Biti i Reana Senjković, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 1–4. Dostupno na: http://www.transwork.eu/arhiva/bilten_1.pdf.
- Troskot, Zara, Marija Elena Prskalo i Ružica Šimić Banović. 2019. "Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva. Slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a". *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 56/4: 877–904.
- Pozniak, Romana. 2021. "Briga o sebi u (post)humanitarnom sektoru. Prijepori i prakse rada u izbjegličkom režimu u Hrvatskoj". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 267–287.

Rašić Bakarić, Ivana. 2017. "Turizam". *Sektorske analize* 57/6. Dostupno na: https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_turizam_studeni-2017.pdf.

Škokić, Tea i Ozren Biti. 2021. "Stambeni objekti, poslovni subjekti, turistička ponuda grada. O iznajmljivačima privatnog smještaja u Zagrebu kao dnevnim kapitalistima". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 339–359.

Transformacija rada: narativi, prakse, režimi Uredili: Ozren Biti i Reana Senjković

Nakladnik: Institut za etnologiju i folkloristiku

ISBN 978-953-8089-67-1

Godina izdanja: 2021.

Iz Pogovora Chiare Bonfiglioli:

Ovaj zbornik donosi izvoran pregled različitih transformacija rada u postsocijalizmu u zemljama s prostora bivše socijalističke Jugoslavije i u srednjoistočnoj Europi, i to iz pravne, filozofske i antropološke perspektive. U njemu se propituju različite implikacije postsocijalističkih transformacija sfere rada, na inovativan se način istražuju procesi proizvodnje znanja o sferi rada, industriji i društvu te se proučava kako su hegemonijski diskursi oblikovali uvriježena znanstvena i opća shvaćanja postindustrijskog obrata zanemarujući pritom iskustva sadašnjih i bivših radnika iz regije, koji su se tako našli na dnu društvene ljestvice, stigmatizirani zbog nemogućnosti prilagodbe na nove okolnosti. Zbornikom se također ukazuje da neoliberalizam prožima ne samo sferu rada nego i sferu svakodnevnog života, posebice kroz nove orodnjene oblike pre-karnog afektivnog rada.

Objavljeni tekstovi doprinose su aktualiziranom interesu znanstvene zajednice za klasu i radne odnose u razdoblju državnog socijalizma i tijekom postsocijalističke transformacije. [...]

Sve u svemu, ovaj zbornik daje značajan i inovativan pregled tekućih transformacija rada i diskursa o radu na prostoru bivše Jugoslavije i srednjoistočne Europe te time pridonosi širim globalnim raspravama o deindustrijalizaciji i postindustrijskom društvu. Bogatstvo radničkih narativa vidljivo u većini tekstova omogućuje čitatelju da istraži subjektivnost različitih društve-

---

nih skupina i kategorija radnika, od tekstilnih radnika u Sloveniji do radnika željezare u Bugarskoj, od bosansko-hercegovačkih medicinskih sestara koje su emigrirale u Njemačku, do zaposlenica dječjih vrtića u Hrvatskoj. [...] Ova će zbirka biti od velikog interesa za istraživače antropologije, sociologije i povijesti rada i druge znanstvenike koji žele analizirati post-socijalističke i postfordističke transformacije rada u bivšoj Jugoslaviji i srednjoistočnoj Europi iz globalne, usporedne perspektive.

Gdje živi tvornica

(rukopis knjige, u pripremi)

Autorice: Tea Škokić i Sanja Potkonjak

Ova je knjiga nastala na temelju dugogodišnjeg etnografskog istraživanja u Siska iz kojeg se probijaju različita znanja vezana uz grad i rad: znanje o ostacima industrijskom radu koji je izgradio zajednicu, znanje o nestanku takvog rada kao i novim oblicima rada koji se javljaju pomoću kojih nastaje zajednica s postindustrijskim obilježjima.

Autorice opisuju životne priče Siščana koji su nekada bili zaposleni u lokalnim industrijskim gigantima, a danas se osjećaju zaboravljeno, Siščana koji su otišli iz grada ali i onih koji ostaju u Sisku i nastoje stvoriti pokrenuti nove oblike rada i zaposlenosti. Knjiga predstavlja doprinos "etnografijama socijalne i ekonomske katastrofe" koje posljednjih dekada postaju važnim elementom istraživanja industrijskog rada u postindustrijskom kontekstu u humanističkim i društvenim znanostima.

Voluntarizam kao samopoduzetništvo

Romana Pozniak

Istraživanje rada u nevladinom sektoru u posljednjoj godini projekta prošireno je na proučavanje voluntarizma i vernakularne humanitarnosti. Uz intervjuje koji govore o humanitarizmu kao profesionalnom zanimanju, posebice kad se radi o odgovoru na krizne situacije, istraživačica je razgovarala s volonterkama dviju organizacija/kolektiva aktivnih u radu s izbjeglicama/migrantima/tražiteljima azila. Ukupno je provedeno devet intervjuja koji, osim što upotpunjuju prethodne spoznaje o ambivalentnoj dinamici afektivnog rada u humanitarnom sektoru, pokazuju da je voluntarizam simptom šire shvaćenog imperativa neoliberalnog samopoduzetništva (Gorz 2015) koji promovira stjecanje simboličkoga kapitala i društvene reputacije kroz neplaćeni rad (Muehlebach 2012) u posttranzicijskoj Hrvatskoj.

Dok su "profesionalci", poput zaposlenika Hrvatskog Crvenog križa ili organizacija koje se bave medicinskim humanitarizmom, naglašavali važnost uspostave ravnoteže između poslovne i privatne domene, posebice zato što se radi o angažmanu koji slovi kao altruistično zanimanje i u kojem vrlo brzo dolazi do profesionalnog sagorijevanja, volonterke su isticale prednosti bavljenja humanitarnim radom navodeći da im je volontiranje obogatilo društveni život i omogućilo edukacije, putovanja i sudjelovanja u aktivnostima koja bi im inače bila nedostupna. To se osobito odnosi na dvije umirovljene volonterke koje, uz isticanje osobne motivacije da se aktiviraju i pomognu onima kojima je potrebno, u voluntarizmu prepoznaju potencijal za stjecanje socijalnog i kulturnog kapitala. Jedna od volonterki navodi da su joj jako važna druženja, a da joj volonterski rad omogućuje da uz to nekome i pomogne: "Iz samog volontiranja ja sam profitirala, na neki način, kako da ti

---

to objasnim, uvijek imam osjećaj da sam dobila više nego što sam dala." Druga volonterka, koja je za vrijeme SFR Jugoslavije godinama radila u tvornici obuće, ostala je bez posla 1990-ih nakon čega se zaposlila na kiosku Tiska gdje je ostala raditi kao prodavačica 11 godina. Nakon odlaska u mirovinu i nakon posjeta Sjedinjenim Američkim Državama gdje se upoznala s mogućnostima volontiranja, odlučila se javiti Volonterskom centru Zagreb. Svoja iskustva opisuje kao priliku za sklapanje prijateljstava, učenje korištenja interneta, sudjelovanje na brojnim edukacijama: "Što sam ja edukacija prošla... Ti to ne bi vjerovala, ali uistinu finih edukacija gdje to tebe potakne na razmišljanje, uopće, o smislu života."

Navedeni primjeri pokazuju da je istraživanje volonterstva važan doprinos proučavanju transformativnosti rada, posebice kad govorimo o njegovoj prekarizaciji, budući da rasvjetljava dinamiku između predodžbe o prednostima voluntarizma detektiranih na razini pojedinca, i one o voluntarizmu kao sustavnom svođenju raznih oblika skrbi na neplaćeni rad u uvjetima neoliberalnog upravljanja. Upravo ta dinamika predstavlja poticaj za buduća etnografska istraživanja neprofitnih oblika rada.

Literatura

- Gorz, Andre. 2015. *Nematerijalni rad. Spoznaja, vrijednost i kapital*. Zagreb: Tim Press.
- Muehlebach, Andrea. 2012. *The Moral Neoliberal*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Studijsko istraživanje transformacije g/rada ili neplanirana etnografija katastrofe

Sanja Potkonjak i Tea Škokić

Posljednja godina projektnih aktivnosti u dionici istraživanja procesa i društvenih učinaka deindustrijalizacije u gradu Sisku većim se dijelom svela na studijsko svođenje računa s obimnom građom, realiziranje znanstvene studije (knjige) i diseminaciju uvida proizašlih iz dovršenih istraživačkih faza projekta. Iako je, dakle, to razdoblje dominantno obilježeno procesima domišljanja i reflektiranja dosadašnjih uvida proizašlih iz istraživanja, suočavanje s dvama nepredvidivim događajima koje ni projektno niti iskustveno nismo mogle naslutiti, odredilo je i promijenilo naša znanstvena promišljanja terena, pa i rezultate unutar okvira "transformacije rada" zadanog u projektu TRANSWORK. Govorimo o epidemiji bolesti COVID-19 koja je zaustavila ne samo završne istraživačke posjete terenu već i neku vrstu restitucijske diseminacije u gradu Sisku, ponajprije s dionicima sisačkog javnog, kulturnog i znanstvenog života. No uz COVID, kao neplaniranu i zastrašujuću zdravstvenu dijagnozu koja obuhvaća istovremeno ljude i prostore, ali i rad, sisačku je regiju dana 29. 12. 2020. pogodio potres katastrofalnih razmjera. Ta su dva događaja stajala na suprotnim polovima po svom načinu djelovanja i učinka na zajednice i aktivnosti koje su se u zajednicama provodile. Dok je COVID ispraznio gradove, umanjio, usporio ili potpuno ukinuo većinu javnih aktivnosti, imobilizirao građane, doveo u pitanje odlazak na posao, ali i sam posao, potres je od prvoga dana grad Sisak popunio ljudima koji su mobilizirali, aktivirali, pokrenuli, ubrzali te povećali socijalnu interakciju i neke neočekivane vrste rada – humanitarnog, građevinskog, zdravstvenog, rada na pružanju psihološke pomoći, na pružanju smještajne pomoći, itd. Tako se naša istraživana zajednica, dosad uglavnom usmjerena na krizu rada, krizu stanovanja, krizu kvalitete života, krizu

---

radničkog identiteta, preko noći usmjerila na rješavanje nove krize, one koju inače adresira antropologija katastrofa. Naše istraživačko bavljenje onime što ostaje od zajednice nakon propasti industrijskog rada sada je značilo i bavljenje onime što dolazi nakon potresa, kao novim činiteljem u naoko konstantnoj ili barem stalno vraćajućoj krizi iskazanoj u narativima naših sisačkih sugovornika u protekle tri godine, a s kojom smo se analitički pokušavale izboriti u našem istraživačkom, ali još više u studijskom radu (usp. Potkonjak i Škokić 2020).

Tu godinu, ali i početak 2021., obilježilo je ipak par kratkotrajnih terenskih obilazaka Siska, a jedno se terensko istraživanje sljubljeno s poslijepotresnim *vraćanjem* gradu Sisku dogodilo potpuno slučajno. Jedna od istraživačica, Sanja Potkonjak, zatekla se u nedjelju, 14. 3. 2021. u prijepodnevnim satima na lokaciji u sisačkom naselju Caprag ispred višestambenog objekta koji je istovremeno i jedini proglašen neupotrebljivim za stanovanje i iz kojega su stanari iseljeni. Višekatnica s otprilike 150 stambenih jedinica i pet ulaza ozbiljno je oštećena potresom te su u danima nakon potresa stanari zgrade evakuirani bilo u sportsku dvoranu Brezovica bilo u kontejnere ili su se naprosto snašli kod prijatelja i obitelji u Sisku i okolici. U tu nedjelju, okupili su se stanari jednog od ulaza na sastanku koji je sazvao predstavnik stanara. Grupa ljudi zatečena je u hladno, ali sunčano zimsko jutro kako čeka ispred vrata svojeg nekadašnjeg ulaza u dio stambenog bloka. Na bočnim zidovima vidjela su se teška oštećenja podzidanih temelja, križne raspukline zjapile su otvorene, a cigle su se razdvojile omogućavajući promatraču da zaviri u tkivo zgrade. Osim zjapećih napuklina, zgrada je inače, činilo nam se, izgledala netaknuto. Na prozorima su još uvijek stajali lonci od jela koji su se hladili na zimskom zraku. Sve je izgledalo normalno, zavjese su negdje bile pomaknute, a negdje prozori zastrti, negdje su rolete bile spuštene, a neki od prozora stajali su odškrinuti puštajući svjež zrak u stanove, teglice s cvijećem još su uvijek krasile prozore, a na ponekom se prozoru vidio zaostao božićni nakit. No bilo je jasno da u

čitavoj zgradi, "živi" samo jedan stan. Na samom vrhu zgrade, na zajedničkoj krovnoj terasi, sušio se nečiji oprani veš. Ljudi okupljeni ispred zgrade među sobom su komentirali: "ipak u zgradi netko živi". Gledana izdaleka, ta je zgrada izgledala čudesno, netaknuto, normalno, a opet iz nekog nedohvatljivog razloga ta zgrada je izbliza djelovala napušteno. Činjenica da zgrada nije uopće izgledala strašno oštećeno pridonosila je lažnom osjećaju da je to zimsko jutro slično bilo kojem dotadašnjem promrzlom sisačkom nedjeljnom jutru koje smo u Sisku proveli šetajući gradom, nasipom ili odlaskom u stihijsku kupovinu. Mirnu i uspavanu zimsku scenu remetila je tek turobna grupica ljudi ispred ulaza. Suncem okupano, uredno i održavano radničko naselje bilo je tiho, a ljudi okupljeni između ulaza broj 2. i broja 4. stajali su na propisanoj fizičkoj distanci, s rukama u džepovima, zgureni i okrenuti ulazima i osobi koja je stajala ispred njih kao neki govornik. Točno u 10 sati započeo je sastanak čije će se jednosatno trajanje pretvoriti u mučnu i prijepora punu agoniju, praćenu trzavicama, neslaganjima, prozivkama i nepovjerenjem da bi nakon sat vremena završila u rezignaciji, šutnji zamišljenih i poraženih stanara. Sastanak je sazvan povodom pokretanja administrativnog postupka kojeg je inicirao upravitelj zgrade (Sisak-Stan). Sadržaj "papira" o kojima je govorio predstavnik stanara ticao se sanacije zgrade. Ideja je bila da stanari i suvlasnici zgrade potpišu suglasnost upravitelju za pokretanje postupka sanacije. No rasprava koja je uslijedila nakon predstavljanja razloga okupljanja postala je burna. Stanari su tražili objašnjenja o tome što znači sanacija ako je zgrada po dva stručna mišljenja i dva tehnička elaborata definirana opasnom po život. Isto tako elaborati su pokazali da bi obnova bila ekonomski neisplativa (neekonomična) te da ne bi spriječila da potres manje jačine ugrozi sigurnost stanara i zgrade. Neki stariji stanari elaborate nisu ni vidjeli, dok su drugi tražili da se elaborat na glas pročita jer su smatrali da on jasno govori u prilog rušenja zgrade a ne postupka sanacije. Upravitelj zgrade nije se pojavio i kontaktirao stanare po ovom

pitanju. Mlađi stanari došli su u posjed oba elaborata i predstavili su unisoni front protiv upravitelja zgrade. Svoje su negodovanje iskazivali glasno, prozivanjem predstavnika stanara za konspiraciju. U međuvremenu se razvila žustra rasprava. Stanari su bili zabrinuti oko toga tko će sada plaćati kredit koji je zgrada podigla prije koju godinu kako bi sanirala dotrajalo krovništvo, stolariju, ulaze. Raspitali su se gnjevno čemu služi pričuva i što s računima koji će stizati stanarima evakuirane zgrade i u mjesecima nakon potresa. Pojedini su stanari izrazili sumnju u dobre namjere upravitelja zgrade. Neodlučni i nepovjerljivi stanari svoje nezadovoljstvo počeli su izražavati jedno-glasnim izvikivanjem problema kroz koje sami prolaze. Mlađa je gospođa izjavila da je na točno prije godinu dana, realizirala kredit i kupila stan u zgradi. Sada joj je ostalo da vraća kredit, a za stan kojeg više nema morat će raditi čitav život kako bi ga otplatila. Drugi je stanar dodao kako je on napravio potpunu obnovu stana prošle godine, a prije svega tri godine podmirio je zadnju ratu otkupa stana od države. Rezignirani i ljuti, ti su stanari predstavljali oporbu pokušaju da se zgrada privremeno sanira. U bilješci s terena istraživačica bilježi:

Dok tako sa strane promatramo događanje, ni potpuno među njima, u rupi, ni potpuno izvan, neposredno iza leđa unutrašnjeg kruga stanara, pored nas prolazi jedan po jedan auto i lagao se parkira ispred susjednog ulaza. Iz paket-tregera vade se vreće i tri obitelji ulaze u ulaz broj 8. Nedugo zatim s punim torbama izlaze prema autu. I ulaz 8. evakuiran je nakon potresa. Susjedi se još neko vrijeme zadržavaju, prilaze im "naši" stanari, razmjenjuju se komentari. [...]. Nakon nekih pola sata zbor stanara se polako počinju osipati u grupice a potom i razilaziti. Osjećaj je težak. I mi ćemo napustiti scenu sastanka stanara. Odlazimo do ulice u kojoj smo stanovali tijekom posljednjeg velikog terena 2018. godine. Ta je zgrada dobila narančastu naljepnicu na kojoj se nalazi napomena o statičkoj ugroženosti dijelova vanjskih zidova. S desne strane nabrojena su prezimena /stanovi/ na koje se napomena najvjerojatnije odnosi.

Odlazimo spram Galdova, uznemireni i tihi.

U toj je zgradi smještena i karitativna Merhametova kuhinja, s čijim smo djelatnicima prijašnjih godina vodile intervjuje o beskućnicima i korisnicima usluge prehrane, kao i drugih oblika pomoći. Mehametova kuhinja više ne radi. I neki drugi naši sugovornici iz ranijih terenskih kampanja okupili su se u nedjeljno jutro 14.3.2021. godine zbog dileme vezane za sanaciju ili rušenje njihove zgrade. Pitanje nove egzistencijalne krize, koja se tek rastvarala i koju je uzrokovao potres katastrofalnih razmjera, dramatično se produbilo, mimo i preko onih već zabilježenih u našim terenskim zapisima.

Istraživački posao u posljednjoj projektnoj godini, osim sporadičnih terena koji su u pravilu bili inicirani potrebom da se barem evidentira opći osjećaj i kontaktiraju neki sudionici istraživanja za vrijeme epidemije i nakon potresa, većinom se sastojao od rada na kabinetskim dionicama poput pisanja znanstvenih radova te pripreme rukopisa knjige koja se bavi sudbinom "industrijskih radnih mjesta" i opstankom nekadašnje industrijske zajednice i industrijskog grada Siska. Prateći političke, ekonomske i društvene promjene na primjeru jednog od značajnijih hrvatskih industrijskih gradova, kojega bi mogli označiti engleskim terminima "*old industrial cities*", koliko i terminom "*post-industrial cities*" ako ga prilagodimo specifičnom okviru deindustrijalizacije iz kojega razmatramo "sve poslije-industrijsko" u gradu Sisku, promišljale smo pojedine cjeline rukopisa knjige. Naša lokalna istraživanja industrijskog rada kontekstualizirale smo s radovima industrijskih sociologa, studijama deindustrijalizacije i studijama rada, a koji su nam pokazivali da je tema kojom se bavimo globalno relevantna i da "etnografija socijalne i ekonomske katastrofe" kao dijagnoza koju je postavio Michael Buroway nažalost vrijedi i za Sisak kao deindustrijalizirani grad. Upravo u toj točki prepoznavanja globalnih učinaka povlačenja kapitala iz prerađivačke industrije nastaje i analitički se promišlja i naša priča o transformaciji rada i grada.

Problematika rada na medijskim portalima za vrijeme pandemije u Hrvatskoj

Ines Prica

Istraživanje se sastojalo od praćenja glavnih hrvatskih srednjostrujaških internetskih portala neposredno prije i nakon početka pandemije koronavirusa u svrhu analize oblikovanja prosječnog uvida u problematiku rada i radnoekonomskih odnosa. Do tada dominantna tema masovnog iseljavanja radnog stanovništva ima tendenciju medijskog uokviravanja u ambivalenciji nacionalne alarmiranosti demografskim procesima, s jedne strane, i podržavajućim, empatijskim odnosom prema iseljavanju kao *odlasku najboljih radnika*, s druge strane. Nakon što pritisak oboljelih u jeku pandemije krajem 2020. godine otkrije razmjere i razornost posljedica nedostatka liječnika i medicinskog osoblja u već ionako "neodrživom" zdravstvenom sustavu, višegodišnji trend odlaska zdravstvenog kadra u zemlje *razvijene* Europe izmiče dotadašnjim javnim strategijama tumačenja masovnog iseljavanja iz Hrvatske. Funkcionalni manjak vitalno važne profesije otkriva procijepe ali i međusobno podhranjivanje pristupa koji se kreću od uspajenosti rasipanjem etno-nacionalnog tkiva do neoliberalne normalizacije očekivanih i dobrodošlih posljedica otvaranja EU tržišta. Pandemijske okolnosti stoga početno zamjenjenju problematiku radnog iseljavanja domaćim prijemorima, mahom zaoštavanjem odnosa javnog i privatnog sektora. S druge strane, činjenicom golemog profesionalnog i radnog angažmana zdravstvenih radnika i drugih radnika u primarnim djelatnostima, na tom se planu uspostavlja diferencirani pristup percepciji *uhljeba*, čemu pridonose i napukline u *poduzetničkom narativu* narušenom nužnošću (i privilegijama) pregovora za državne potpore. U daljnjim analitičkim konzekvencijama ustanovljava se da će takva simboličkovrijednosna

---

promjena odnosa javnog i “realnog” sektora posredno utjecati i na forsirani konstrukt hrvatskog iseljenika kao “transnacionalnog poduzetnika” čiji politički vs ekonomski motiv odlaska se temelji na nemogućnosti obitavanja i radnog ostvaraja unutar nacionalnog konteksta kojim još uvijek dominiraju ostaci *socijalističkog mentaliteta*. S druge strane, promjene u prezentaciji radnog iseljeničtva sve više će biti pod utjecajem (samo)percepcije novog vala iseljenika kao “nomadskih europskih migranata”, koje se kroz paradigmu prekarnosti radikalno odmiču od standardnih definicija ekonomskih vs političkih migranata.

Iznajmljivanje pod pandemijom u Zagrebu

Tea Škokić i Ozren Biti

(iz zbornika Transformacija rada: narativi, prakse, režimi)

S obzirom na svojevrsni zastoj turizma u Zagrebu od veljače 2020. godine odnosno na negativne reperkusije epidemije na poslovanje hotela, hostela, restorana i suvenirnica, što je sve povezano s vrlo slabim posjetom gostiju, ne čudi ocjena kakvu se može zateći u medijima: “Grad Zagreb najveća je turistička žrtva epidemije korona virusa” (*Plavakamenica.hr*, 27. 4. 2020.). Kolateralne žrtve epidemije, poput drugih navedenih, svakako su i iznajmljivači privatnog smještaja u Zagrebu. Oni su k tome dodatno na gubitku zbog potresa koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. i u kojem su, među mnogim drugim objektima, srušeni ili znatno oštećeni brojni stanovi u centru grada namijenjeni kratkoročnom najmu. U razdoblju od potresa do srpnja 2020. godine zbog toga je zatvoreno 90-ak objekata za privatni smještaj (*aa.com.tr*, 25. 7. 2020.). To se možda i ne čini velikim brojem, no broj poslovnih subjekata koji su prestali s tim poslom zapravo je puno veći jer su pojedini apartmani iznaj-

---

mljeni ljudima čiji su stanovi bili neupotrebljivi nakon potresa ili su u njih preselili sami iznajmljivači kako bi stanove u kojima inače žive obnavljali od oštećenja. Isto tako, mnogi još saniraju štete na svojim privatnim smještajnim jedinicama, a pojedini te objekte, iako ih trenutno ne iznajmljuju, nisu dosad odjavili [...]

Našim smo kazivačima, s obzirom na sve što se zbilo nakon prvih intervjua, postavili nekoliko pitanja kako bismo doznali: kako se koronakriza odrazila na njihovu iznajmljivačku djelatnost; je li im nekretnina nastradala u potresu i, ako jest, jesu li je uspjeli obnoviti; hoće li se nastaviti baviti iznajmljivanjem apartmana; koja su njihova predviđanja o tom obliku turističke ponude u budućnosti. Dvoje od četvero koji su nam odgovorili na pitanja prestalo se baviti ovim poslom:

Potražnja je nestala i prestao sam s iznajmljivanjem. Jer smo prvo dugo čekali statičare nakon potresa, zatim nam preko mjesec i pol dana nisu uključili plin, a stan bez tople vode i grijanja ne mogu iznajmljivati. Onda je došla korona i dodatno se sve zaustavilo te sam odlučio prodati stan i otkazati apartman.

Na samom početku korona krize odlučila sam prestati se baviti kratkoročnim najmom zbog neizvjesnosti cijele situacije s najmom ove godine, kao i zbog količine posla kojeg treba obavljati želite li se tim baviti na kvalitetan način.

Ni drugo dvoje ne posluje, barem što se tiče 2020 godine:

Moja nekretnina (apartman) stradala je u potresu, ali ne toliko da se ne bi mogla ubrzo sanirati i nastaviti poslovanje, ali zajednički dijelovi moje zgrade u kojoj se nekretnina nalazi pretrpili su znatna oštećenja (npr. stubište, tj. stepenice koje su i dan danas nesanimirane i opasne po život), što onemogućava poslovanje mog apartmana, te sam morao otkazati poslovanje za ovu godinu u cijelosti.

Ova je godina za mene poražavajuća. Do sada sam izdala samo 5 računa za cca 20-ak dana (od čega su posljednji gosti

---

boravili 11 dana krajem 8/20). Ostalo je bila realizacija oko nove godine – prije korone. Sve rezervacije za ovu sezonu su do danas otkazane, a novih rezervacija uopće nema. [...] Trenutno dvojim da li da ove godine apartman iznajmim studentima ili bračnom paru do ljeta ili da prihvatim ono sto nam novo vrijeme nosi. Što ću napraviti, još nisam sigurna.

Interesantno je, međutim, da unatoč njihovom odustajanju od daljnjeg poslovanja ili iskazane neizvjesnosti što će biti s njime, predviđanja naših sugovornika o tome kakva je budućnost kratkoročnog iznajmljivanja apartmana odišu umjerenim optimizmom:

Ipak se nadam da bi se ponovno razigravanje moglo dogoditi na proljeće ako se situacija s koronom bude smirivala ili barem kvalitetno kontrolirala.

Moja budućnost je završena što se tiče iznajmljivanja, stan se prodaje. A vjerujem da će se tržište oporaviti i da će ljudi uskoro početi normalno putovati. Kada se riješi pandemija.

Pitanje tumačenja iskaza o radu i (ne)zaposlenosti prije 1990. godine

Reana Senjković

Polustrukturiranim tematski usmjerenim razgovorima koje smo obavili sa sugovornicima i sugovornicama različite dobi i različitog društveno-ekonomskog statusa u svim krajevima Hrvatske, od Pule, Rijeke i Čakovca, do Iloka i Dubrovnika željeli smo doznati i o sjećanjima na rad prije političke, društvene i ekonomske promjene 1990. godine. Tako smo im, naime, mogli postaviti pitanje o kvaliteti transformacije rada u tzv. tranzicijskoj, a potom i posttranzicijskoj Hrvatskoj. No, želimo li se zadržati

---

samo na spomenutim sjećanjima i analizirati ih prema prijedlozima odgovarajuće znanstvene literature morat ćemo se najprije suočiti s teorijskim pitanjem o njihovoj valjanosti. Naime, zamjetan dio tih znanstvenih tekstova tumači iskaze o “boljoj prošlosti” prema predlošku koncepta postsocijalističke/postkomunističke nostalgije, gdje se nostalgija vidi kao izraz slabosti, kao falsifikat povijesti, dramatizacija diskontinuiteta ili reakcija na nepovratnost prošlosti, dakle kao selektivno sjećanje koje se referira tek na (manji?) odsječak stvarnosti kakva je doista bila. Time se, dakako, diskvalificira vjerodostojnost takvih iskaza.

U ovom se istraživanju pošlo od pregleda relevantne literature, a posebna pozornost se usmjerila na one znanstvene radove koji su iskaze o prošlosti rada i (ne)zaposlenosti u europskim državama koje su prošle “tranziciju iz socijalizma u kapitalizam”, ali i u Zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama, tumačili unutar okvira koji ocrtava pojam nostalgije. Zabilježeni iskazi supoložili su se izvadcima iz 132 tematski usmjerena razgovora koje su suradnici projekta TRANSWORK snimili na terenu u protekle tri godine. Uočeno je da se pojam nostalgije u javnom diskursu, ali i u “spontanom svakodnevnom govoru” većinom upotrebljava u pogrđnom ili podrugljivom značenju. Također, i bitnije, uočeno je da se u značajnom dijelu prikupljenih i zabilježenih sjećanja ne radi o iskazima nostalgijskih osjećaja, nego o činjeničnim iskazima, o prošlosti koja je doista postojala. To zapažanje vodi zaključku da bi prepoznavanje nostalgije u iskazima o radu i zaposlenosti nekad i danas, jednako na “Istoku” i na “Zapadu” (pa i onda kada se “nostalgijske osjećaje i prakse” tumači kao potencijalno produktivne, prospektivne, refleksivne ili progresivne) moglo raditi u korist neoliberalnog režima osporavanjem vjerodostojnosti, odbacivanjem ili i ridikuliziranjem činjenica o kvalitetama ranijih modela rada i zaposlenosti i normaliziranjem i propagiranjem ideje o radu koji je individualiziran i kompetitivan, fleksibilan i mobilan, nepredvidljiv, nesiguran, a katkad i rizičan.

Zbog važećih epidemioloških mjera sva su izlaganja održana putem ZOOM platforme.

Sanja Potkonjak

**Izlaganje: From industrial ruins to post-industrial hubs:
Changing Landscape of work in EU periphery**

Vrijeme održavanja: 13. 10. 2020.

U javnom predavanju održanom na Alpen-Adria University, Klagenfurt, u organizaciji Institute for Cultural Analysis, izloženi su rezultati terenskog istraživanja postindustrijskog perioda u nekada važnom industrijskom središtu – Sisku.

Izlaganje: Industrial wastescapes and post-industrial citizenship: ethnographic account on the European post-industrial periphery

Vrijeme održavanja: 19. 11. 2020.

Sanja Potkonjak je održala pozvano predavanje o borbi za ekološku pravdu u Sisku i otporu izgradnji odlagališta ekološkog otpada. Predavanje je održano u organizaciji Universität Graz, Institut für Kulturanthropologie und Europäische Ethnologie, u sklopu javnih predavanja: Kulturen der Arbeit. Enigrenzungen und Subjektivierungen in "neune zeiten".

Romana Pozniak

**Izlaganje: Humanitariansim and/or feminism?
Ethnography of a transmigrant women collective**

Vrijeme održavanja: 20–23. 11. 2020.

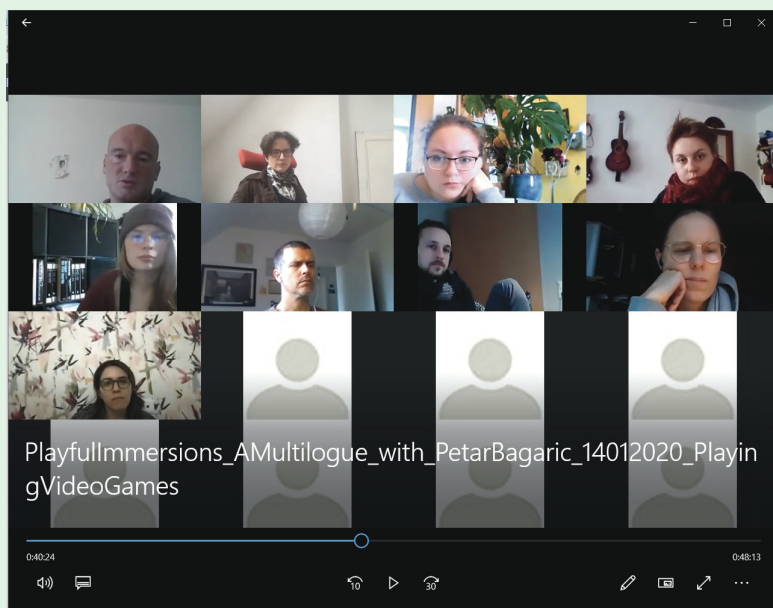
Romana Pozniak sudjelovala je na jesenskom simpoziju međunarodne doktorske škole *Transformations in European Societies* izlaganjem koje je problematiziralo odnos između humanitarizma i feminizma. Simpozij se održao online u organizaciji Odsjeka za kulturnu antropologiju i europsku etnologiju Sveučilišta Karl-Franzens u Grazu.

Petar Bagarić

Predavanje: Playful immersions – Playful Self and Work as a Game

Vrijeme održavanja: 13. 1. 2021.

Javno predavanje "Playful immersions – Playful Self and Work as a Game" održano je u sklopu programa *Playing Video Games* u organizaciji seminara za Kulturnu antropologiju / Kulturnu povijest na sveučilištu Jena. Predavanje je tematiziralo narav rada u postmoderni i njegovu transformaciju u kontekstu razvijenog digitalnog okoliša. Predavanjem su, jednako tako, problematizirani dominantni odnosa subjekta i rada/igre s osvrtom na vezu tjelesnosti i klasnih dispozicija.

Katarina Peović

Javna tribina: Nejednaki razvoj i migracije

Vrijeme održavanja: 12. 2. 2021.

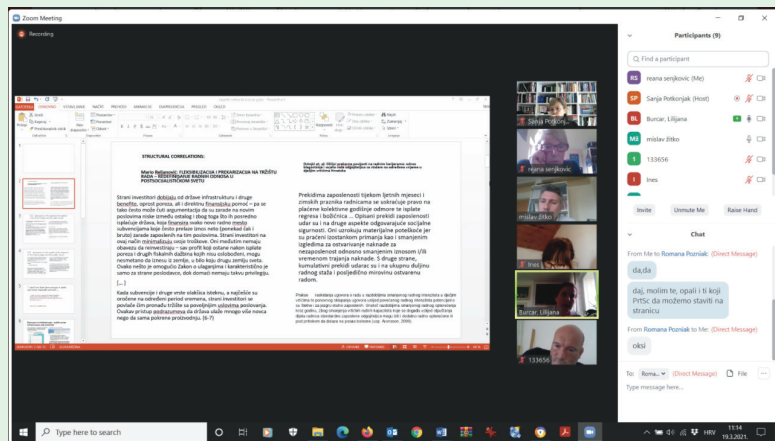
Na tribini, održanoj u sklopu ciklusa Tribina IEF-a i projekta HRZZ-a Transformacija rada u posttranzicijskoj Hrvatskoj, Katarina Peović je analizirala međunarodna ekonomska pravila kao sustav kojem je cilj spriječiti jednakost između periferije i centra, između nerazvijenih zemalja globalnog Juga i/ili (Jugo)Istoka s jedne strane i bogatih zemalja/zapadnih centara s druge. Pri tome se ishod nejednakog razvoja u kolektivnoj svijesti koju oblikuje dominantno neoliberalna ekonomska interpretacija prikazuje kao rezultat poštene utakmice otvorenog tržišta, kao normalni proces u modernizaciji država. U predavanju su obrazloženi modeli kruženja kapitala koji su ključni za nejednaki razvoj.

Diskusijska radionica s Lilijanom Burcar

Vrijeme održavanja: 19. 3. 2021

Posljednja radionica u sklopu TRANSWORK projekta održana je 19. 3. 2021. s red. prof. dr. Lilijanom Burcar, profesoricom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani i autoricom knjige *Restauracija kapitalizma: repatrijarhalizacija društva* (IEF i Centar za ženske studije, 2020). Radionica je bila usmjerena na pretpostavke teorije društvene reprodukcije koju Burcar koristi u spomenutoj studiji, te na empirijske trendove prekarizacije rada i feminizacije siromaštva. Burcar je u uvodnom izlaganju pokazala institucionalne i proceduralne promjene u Sloveniji čiji se učinci mogu vidjeti u rastu udjela zaposlenosti u nepunom radnom vremenu, ali također i u rastu drugih oblika prekarnosti, poput fiktivne samozaposlenosti itd. Naglasila je strukturnu vezu između smanjivanja ulaganja u javnu infrastrukturu i općenito povlačenja države i nepriklipa za određeni

dio radne snage, ponajprije za žensku radnu snagu uposlenu u privatnom sektoru. Istovremeno, nedostatak javnih investicija pogađa i starije stanovništvo, što opet povratno uvjetuje izlazak žena iz tržišta rada ili standardnih oblika zaposlenosti kako bi se mogle posvetiti brizi za starije osobe u skladu s ideološkom predodžbom o ženi-njegovateljici. U raspravi se također otvorilo pitanje sindikata, odnosno labavljenja snage sindikata u Sloveniji, te njihovo svođenje na savjetodavnu ulogu unutar definiranih odnosa pregovaranja. Kako je istaknula Burcar, sve spomenute tendencije još se jasnije vide tokom pandemije bolesti COVID-19, s obzirom na povećanu nesigurnost, povećanje rada od kuće i sl.

- Bagarić, Petar. 2020. "Leisure, Loafing, and Life as Work. Discourses on Non-Work and a New Working Class". *Narodna umjetnost* 57/1: 109–128.
- Biti, Ozren. 2020. "Narratives about Work in Croatian Celebrity Culture". *Traditiones* 49/3: 163–184.
- Biti, Ozren. 2020. "Od heroja do celebritya. Hrvatska nogometna reprezentacija nakon Svjetskoga prvenstva u Rusiji 2018.". *Studia ethnologica Croatica* 32: 33–53.
- Čaleta, Joško. 2020. "Tradition of Music Labour in Post Socialist Croatia. The Case of Klapa Singing". U *Tradition and Transition. A Selection of Articles Developed from Paper Presentations at the First and the Second Symposia of the ICTM Study Group on Music and Dance of the Slavic World*. Sonja Zdravkova Djeparoska, ur. Skoplje: ICTM National Committee of Macedonia, 229–241.
- Čaleta, Joško. 2021. "Tradicijska glazba na tržištu u postsocijalističkoj Hrvatskoj. Slučaj klapskog pjevanja". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 317–338.
- Potkonjak, Sanja i Tea Škokić. 2021. "Višestruke temporalnosti. Konceptualni izazov u promišljanju postindustrijske etnografije Siska". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 139–158.
- Pozniak, Romana. 2021. "Briga o sebi u (post)humanitarnom sektoru. Prijepori i prakse rada u izbjegličkom režimu u Hrvatskoj". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 339–359.
- Senjković, Reana, ur. 2020. Temat "Sjećanje na tvornicu. Prošlost i sadašnjost industrije". *Narodna umjetnost* 57/1.
- Senjković, Reana. 2020. "Ljudi za nju kažu 'naša' pruga". U *Pruga. Avantura izgradnje*. Edward P. Thompson ur.; *Duh pruge. Zbornik radova o knjizi E. P. Thompsona*, Andrea Matošević i Tanja Petrović, ur. Beograd: Fabrika knjiga, 186–208.

-
- Senjković, Reana. 2020. "Konfiscirana sjećanja (na rad i zaposlenost)". *Studia ethnologica Croatica* 32: 233–257 i u: Biti, Ozren i Reana Senjković, ur. 2021. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 111–138.
- Škokić, Tea i Ozren Biti. 2021. "Stambeni objekti, poslovni subjekti, turistička ponuda grada. O iznajmljivačima privatnog smještaja u Zagrebu kao dnevnim kapitalistima". U Ozren Biti i Reana Senjković, ur. *Transformacija rada. Narativi, prakse, režimi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 339–359.

---

www.transwork.eu

Projekt financira
Hrvatska zaklada za znanost

Ustanova nositelj projekta
Institut za etnologiju i folkloristiku
Šubićeva 42
10 000 Zagreb
Hrvatska

Suradnici na projektu iz vanjskih institucija
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i
kulturnu antropologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za filozofiju

---